

NEKA NOVIJA GLEDIŠTA VOJNE TEORIJE SSSR-a I VARŠAVSKOG UGOVORA

Novija gledišta vojne teorije, razrađena u drugoj polovini 60-ih godina, do danas su u velikoj meri realizovana u izgradnji oružanih snaga SSSR-a i zemalja-članica Varšavskog ugovora. Ona se temelje na proširenom shvatanju ratne doktrine, koja je prilagođena najnovijim stavovima o karakteru, mestu i ulozi oružanih snaga SSSR-a i Varšavskog ugovora. Prema tim stavovima, istočnoevropske socijalističke zemlje su, u skladu sa zajedničkim ciljevima i interesima, prihvatile »koalicionu ratnu doktrinu i strategiju«. U skladu s tim, ratna doktrina (i strategija) Varšavskog ugovora ne razlikuje se od sovjetske u osnovnim, bitnim postavkama. Vojna teorija zemalja-članica Varšavskog ugovora odbacuje tradicionalnu definiciju ratne doktrine, smatrajući da je ona u savremenim uslovima prevaziđena. Pošto nezavisnost, postojanje i budućnost socijalističkih zemalja zavisi od SSSR-a, one, tvrdi se, ne mogu imati nezavisne ratne doktrine, jer:

— neprekidna ugroženost, ne samo spolja već i iznutra, zahteva zajedničke napore u održavanju neophodne nadmoćnosti nad snagama agresije i revizionizma;

— novi uslovi zahtevaju postojanje udarnih (zajedničkih) snaga, koje će biti nezavisne u akciji na širokom spoljnjem frontu, uz istovremeno postojanje snaga unutrašnjeg fronta ili snaga koje nisu vezane za zadatak od opšteg, zajedničkog interesa. Snage tzv. »unutrašnjeg fronta« su u »nadležnosti« nacionalnih doktrina, koje su takođe uslovljene sistemom pogleda »koalicione ratne doktrine«.

Savremena sovjetska ratna doktrina polazi od klasne i internacionalističke uloge sovjetskih oružanih snaga, koje treba da se pripremaju za vođenje svih vrsta rata radi zaštite državnih interesa, ne samo SSSR-a, već i zemalja socijalističke zajednice, odnosno Varšavskog ugovora. Takve postavke zasnivaju se na ocenama savremene epohe istorijskog razvitka, uloge svetskog socijalističkog sistema, uzroka savremenih ratova i mogućnosti da se oni izbegnu. Prema tim ocenama, usled postignute ravnoteže u strategijskom nuklearnom oružju, raketno-nuklearni rat nije više neizbežan, dok su mogućnosti za vođenje lokalnih ratova »običnim« (nuklearnim) sredstvima porasle.

Posleratni razvitak vojne teorije u SSSR-u u celini je prožet revolucijom u vojnom delu, izazvanom napretkom vojne tehnologije, posebno

pojavom nuklearnog oružja.¹ Osim toga, razvitak vojne tehnologije i teorije prožet je i naporima da se uspostavi i održi ravnoteža sa glavnim suparnikom, Sjedinjenim Američkim Državama.

DOKTRINA I STRATEGIJA RAKETNO-NUKLEARNOG RATA

Masovnim uvođenjem u naoružanje raketno-nuklearnih sredstava, naročito strategijskih, od 1960. god. postaju dominantne doktrina i strategija raketno-nuklearnog rata. Takav kurs u razvoju teorije i prakse izgradnje OS traje sve do 1966/1967. U delu »Vojna strategija«, objavljenom 1962, koje je, uz izvesne izmene, ponovo štampano 1963, a 1967. i po treći put, teorijski su uopštene ta doktrina i strategija.² Stavovi izneti u ovom delu objavljenom 1962. god., a u praksi još i ranije, smatrani su vernim izrazom sovjetske ratne doktrine. Vojna pravila koja su bila na snazi, struktura OS, razvoj sistema oružja i opreme — sve je to odgovaralo opštem nuklearnom ratu. I karakter izvedenih manevara i vežbi, kao i mnogobrojne izjave odgovornih komandanata, u periodu od 1962. do 1967. odslikavali su sklad između ideja iznetih u »Vojnoj strategiji« i prakse.

Strategija formulisana u ovom delu predstavlja, pored ostalog, i sredstvo upozorenja. U predgovoru se to ističe jednim stavom maršala Malinovskog, tadašnjeg ministra odbrane: »Najbolje sredstvo za odbranu SSSR-a nije napad, već upozorenje neprijatelju da raspoložemo moćnim sredstvima i da smo spremni da ga uništimo na prvi pokušaj agresije«.

Doktrina raketno-nuklearnog rata zasniva se na dominantnoj ulozi raketno-nuklearnog oružja, pre svega, strategijskog. Tim oružjem vodio bi se svetski rat, u kome bi odlučujuću ulogu imali raketno-nuklearni udari. Svaki sukob neizbežno bi prerastao u opšti nuklearni rat, ukoliko bi u njega bile uvučene nuklearne sile. Operacije KoV i RM, prema ovoj doktrini, imaju drugostepeni značaj, a cilj im je da se definitivno razbije protivnik i okupira njegova teritorija.

»Vojna strategija« menja gledišta o vidovima strategijskih dejstava, ističući da u savremenom ratu postoje četiri vida dejstava: nuklearni udari raketnih jedinica strategijske namene, ratna dejstva na kopnenim ratištima, ratna dejstva na pomorskim ratištima i dejstva PVO i PRO radi zaštite zemlje od nuklearnih udara. Strategijska ofanziva je osnovni način upotrebe OS i vođenja rata, dok se strategijska defanziva odbacuje kao štetna po zemlju. Osnovni oblik strategijskih dejstava je

¹ Mišljenja sovjetskih autora o početku vojno-tehnološke revolucije su podeljena. Neki smatraju da je ona otpočela 1945 — pojavom prve atomske bombe, a naročito 1949, kada je SSSR ispitao prvi prototip nuklearnog oružja. Neki misle da ona počinje 1953, kada se nuklearno oružje počelo uvoditi u naoružanje. Poštujući ova mišljenja, smatramo da je razvoj sovjetske strategije moguće podeliti u tri perioda: posleratni do 1953, do kada se vojna strategija oslanja na iskustva iz drugog svetskog rata i usavršene konvencionalne OS, naredni do približno 1967, kada se nastoji da se u OS masovno uvedu raketno-nuklearna sredstva (najpre strategijska, a zatim i ostala) kao osnovna sredstva strategije, i sadašnji koji se karakteriše »harmoničnim i ravnomernim razvitkom svih vidova OS«.

² Pripremio maršal Sovjetskog Saveza Sokolovski sa grupom autora.

strategijska operacija udruženih vidova OS. Jedino raketne jedinice strategijske namene mogu da samostalno izvode strategijsku operaciju radi uništavanja i razaranja protivnikovog ratnog, i osobito nuklearnog potencijala. Svi ostali vidovi (KoV, RV, PVO i PRO, RM) izvode operacije koje nemaju strategijski značaj i uklapaju se u zajedničku strategijsku operaciju ili kampanju OS.

KRITIKA APSOLUTIZACIJE RAKETNO-NUKLEARNOG ORUŽJA

Doktrina koja je apsolutizirala raketno-nuklearni rat i nuklearna sredstva oružane borbe nije odgovarala nastalim promenama situacije u svetu i u međublokovskim odnosima. Naime, uspostavljena je nuklearna ravnoteža, usled čega je pretnja upotrebom strategijskog nuklearnog oružja i za SSSR postala bezvredna. Od trenutka kada je SSSR uspeo da raspoláže dovoljnim strategijskim nuklearnim sredstvima, kojima bi mogao da Sjedinenim Američkim Državama nanese neprihvatljive gubitke, one su napustile svoju strategiju »masovne odmazde« i zamenile je strategijom »elastičnog protivdejstva«, koju je, u principu, predsednik Kenedi prihvatio još 1962, a u maju 1967. i NATO.

Razvitak vojne teorije i prakse u SSSR-u, od 1966/67. do danas, karakteriše orijentacija na »harmoničan i ravnomeran razvitak svih vidova OS, potreban radi priprema za svaku vrstu rata«. Takva orijentacija temelji se na oceni da je vojna ravnoteža bitno smanjila mogućnosti neposredne oružane konfrontacije između SSSR-a i SAD. Vojno-tehnološki progres doveo je do ravnoteže u strategijskom nuklearnom naoružanju i do pregovora o obustavljanju njegove dalje proizvodnje. S druge strane, porastao je značaj lokalnih ratova i intervencija, koji se vode klasičnim snagama i sredstvima oružane borbe. Štaviše, takvi ratovi mogući su i u Evropi.

Polazeći od tih ocena, podvrgnuta su kritici stanovišta tzv. »subjektivnog perioda«, u kome je apsolutizirano jedno oružje. U članku pod naslovom »Naučno-tehnička revolucija u vojnom delu«, objavljenom u časopisu »Komunist oružanih snaga« br. 2 za januar 1971. god.,³ iznosi se, u vezi s tim, sledeće stanovište: »Sovjetska ratna doktrina i vojna nauka u potpunosti priznaju odlučujuću ulogu strategijskih raketno-nuklearnih snaga u savremenoj etapi razvitka vojnog dela. Raketne jedinice strategijske namene i danas su glavni vid OS SSSR-a, vodeći deo vojnog organizma. Uporedo s tim, sovjetska vojnoteorijska misao odbacuje predstave o raketno-nuklearnim snagama kao »apsolutnom oružju«. Autori dalje ističu da je teorija »apsolutnog oružja« pogrešna, jer je njena osnova metafizička. Ona ignoriše dijalektički odnos celine i delova, preuveličavajući borbene mogućnosti nekog sastavnog dela vojnog organizma — uzetog van celine, i dopušta mogućnost podređivanja celine jednom od delova. Pravilna orijentacija je, zaključuju autori, u »harmoničnom razvitku svih vidova OS i rodova vojske u skladu s naučno-tehničkim progresom«.

Već od 1965. moglo se zapaziti da se u SSSR-u manje kategorički zastupaju stavovi o raketno-nuklearnom ratu, izneti u »Vojnoj strate-

³ Autori A. Volkov i N. Zapara, kandidati filozofskih nauka.

giji«. To se naročito primećuje od 1967, kada su neki istaknuti vojni teoretičari i rukovodioci izneli gledišta koja, u suštini, znače kritiku stanovišta po kojem su nuklearna sredstva strategijske namene imala glavno mesto i u teoriji i u praksi.

NAJNOVIJA GLEDIŠTA VOJNE TEORIJE

Prema sadašnjim gledištima, oružane snage treba pripremiti, u skladu sa političkim ciljevima, za sve zadatke u ratu. Smatra se da su za vođenje savremenog rata potrebne oružane snage osposobljene da vode svetski nuklearni rat i svaki drugi oblik rata. Zbog toga OS treba naoružati svim vrstama najnovijeg naoružanja i dobro obučiti za dejstva, kako u uslovima primene nuklearnih borbenih sredstava tako i bez njih. U skladu s tim, postoje dva osnovna vida oružja: klasično i raketno-nuklearno.

Moglo bi se reći da je u SSSR-u prihvaćena elastičnija doktrina i strategija, koja usvaja dugo odbacivanu realnost lokalnih ratova i intervencija. Iskustva iz lokalnih ratova pokazuju da se oni vode drukčijim sredstvima i metodama nego svetski rat. Sovjetska vojna strategija zbog toga proučava i metode vođenja takvih ratova, kako bi se sprečilo njihovo prerastanje u svetski sukob i kako bi se postigla brza pobeda nad neprijateljem ako bi do takvog rata došlo. Ekstremno gledište da bilo koji lokalni rat, posebno ako bi izbio u Evropi, mora da preraste u svetski, zamenjeno je stanovištem da se to može dogoditi u slučaju neposredne konfrontacije sila koje raspolažu nuklearnim borbenim sredstvima.

U toku 1970. i 1971. god. u praksi je potvrđena orijentacija na »harmoničan i ravnomeran razvitak OS, kao i potrebu pripreme za svaki rat«. Naročito su naglašeni napori, organizacijsko-tehnički i teorijski, da se otkloni zaostajanje priprema OS za vođenje rata u uslovima upotrebe klasičnog naoružanja. Mnoge vežbe i manevri, kako unutar Sovjetske armije tako i u okviru VU, potvrdili su, prema zvaničnim saopštenjima, sposobnost svih vidova oružanih snaga za izvođenje kombinovanih ofanzivnih operacija u uslovima primene klasičnog naoružanja. Vrhovni komandant snaga NATO-a dao je posebno visoku ocenu manevra »Dvina«, održanih u martu 1970. Ti manevri, prema njegovoj oceni, najveći koje je SSSR organizovao posle rata, »pokazali su da se armija može veoma brzo da kreće i razvija po snegu, preko velikih i manjih reka i močvara«. U pomorskim manevrima »Okean« učestvovalo je oko 200 brodova i veliki broj aviona iz sastava mornaričkog vazduhoplovstva. Oni su istovremeno održani u Norveškom moru, u Sredozemlju, na Atlantiku, na Pacifiku, u Indijskom okeanu i drugim morima. Oba manevra imala su za cilj demonstriranje borbene sposobnosti sovjetskih OS, ne samo na evropskom kopnu već i na svim svetskim morima. I drugi manevri, izvedeni na teritorijama zemalja-članica VU (»Rodopi«, »Odra-Nisa 69«, »Bratstvo po oružju«), otpočeli su i delimično se izvoditi u konvencionalnim uslovima — uz stalnu spremnost za upotrebu nuklearnih borbenih sredstava.

U vojnoj teoriji sve više dominira stanovište da je upotreba nuklearnih borbenih sredstava u eventualnom ratu malo verovatna. S obzi-

rom na rušilačku snagu tog oružja, smatra se da bi i jedna i druga strana u eventualnom međusobnom sukobu težile da izbegnu njegovu upotrebu. Polazeći od tog stanovišta, vojna teorija se sve više bavi izučavanjem operacija u konvencionalnim uslovima ili uz ograničenu upotrebu nuklearnog oružja.

Na osnovu zapadnih izvora, SSSR — u težnji da održi prednost u konvencionalnim snagama i sredstvima, u uslovima postignute ravnoteže u strategijskom nuklearnom oružju i pregovora o njegovom ograničavanju — zahteva od svojih saveznika u VU veća finansijska ulaganja i učešće u održavanju zajedničkih konvencionalnih snaga na savremenom nivou. U skladu s tim, prema istim izvorima, pripremljeni su i petogodišnji planovi modernizovanja (1970—1975) armija zemalja-članica VU, posebno onih koje zaostaju u razvoju. Takav kurs je u skladu sa novim shvatanjem ravnoteže između vodećih sila i vojnih grupacija, koje sve više naglašava komponentu ravnoteže u konvencionalnim snagama, kao prirodnu posledicu eventualnog sporazuma o ograničavanju proizvodnje i upotrebe strategijskog, pa i taktičko-operativnog nuklearnog oružja.

U skladu sa isticanjem ofanzivne uloge, oružane snage se prvenstveno obučavaju za napadna dejstva. Strategijska ofanziva je i dalje osnovni vid strategijskog dejstva. Međutim, savremena vojna teorija priznaje i odbranu kao zakonomerni vid borbenih dejstava i dozvoljava mogućnost njene primene u najrazličitijim razmerama. Uporedo sa jačanjem strategijskih nuklearnih sredstava, učvrstila se i misao o mogućnosti da KoV, u sadejstvu sa ostalim vidovima, izvodi odbranu različitih razmera, pa i onu strategijskog značaja. Dotadašnje odbacivanje strategijske odbrane, kao krajnje opasne po zemlju, zasnivalo se na stavu iznetom u »Vojnoj strategiji«. ⁴

Prema podacima publikacije Instituta za strategijska proučavanja u Londonu, *Vojni balans 1970—1971*, ostvaren je značajan razvoj svih vidova sovjetskih OS. U sastavu tenkovskih divizija KoV-a uveden je srednji tenk T-62, naoružan topom 115 mm, pored tenkova T-54 i T-55, naoružanih topom 100 mm, i amfibijskog tenka PT-76. Većina ovih tenkova je osposobljena za savlađivanje reka. Klasični sistem PVO poboljšan je uvođenjem u naoružanje četvorocevnog protivavionskog topa ZSU-23/4. Ostvaren je i značajan razvoj protivavionskih raketnih sistema za male visine. Pored postojećih PAR, uskoro u naoružanje treba da uđe i nova trostepena PAR SA-6 na guseničaru za male visine. Povećana je sposobnost jedinica KoV za vertikalni manevar, uvođenjem u naoružanje većeg broja helikoptera, uključivši helikoptere MI-6 i MI-8 za transport trupa i helikoptera MI-10 za prenošenje teških tereta. Očekuje se da će uskoro u naoružanje ući i helikopter MI-12 za prenošenje velikih tereta. Nije isključeno i formiranje specijalnih vazdušnoprenosnih jedinica, koje će povećati postojeće mogućnosti za vertikalni manevar u taktičkim i operativnim razmerama.

⁴ »Priznavanje strategijske odbrane u svojstvu jednog od osnovnih vidova strategijskih dejstava OS u savremenom ratu znači priznavanje odbrambene strategije u celini, u suštini — prenošenje situacije sa početka drugog svet-skog rata na savremene uslove«. »Vojna strategija«, izdanje 1962. god.

Prema podacima iz istog izvora, u sastavu RV najbrojnija je taktička avijacija, koja — zajedno sa velikim brojem srednjih bombardera TU-16 i TU-22 — predstavlja značajnu snagu za podršku KoV-u u operacijama klasičnog tipa.

Veliki naponi usmereni su na razvoj transportne avijacije, koja treba da obezbedi ne samo prenošenje postojećih vazdušnodesantnih divizija, već i motostreljačkih divizija KoV-a. U naoružanje transportne avijacije uvode se teški transportni avioni AN-22. Za transport trupa može se koristiti i veći broj aviona aeroflota, velikog i srednjeg akcionog radijusa.

Zajedno sa mornaričkom desantnom pešadijom, RM predstavlja snagu kombinovanu od svih vidova OS, sposobnu i za samostalna ratna dejstva u nuklearnim i klasičnim uslovima.

Strategijske nuklearne snage su i dalje osnovna komponenta ravnoteže snaga u sovjetskoj vojnostrategijskoj orijentaciji. Sovjetska strana je, kao i američka, priznala važnost pregovora o ograničavanju strategijskog nuklearnog naoružanja, ne odustajući od daljeg usavršavanja njegovih i ofanzivnih i defanzivnih sistema. Ispitivanje raketa sa nezavisno usmerenim bojevim glavama odvija se već pune dve godine i ocenjuje se da neke od njih mogu postati operativne. Nastavlja se rad i na razvoju raketa sa čvrstim gorivom. Postoji i sistem pokretnih balističkih raketa srednjeg dometa koje, navodno, pokrivaju ciljeve u zapadnoj Evropi. Izgleda da razvoj ofanzivnih snaga ima prioritet i zasniva se na razvoju superteške interkontinentalne rakete SS-9, namenjene, sudeći prema snazi njene bojeve glave (15 ili 25 MT), uništavanju nuklearnog potencijala protivnika, prvenstveno američkih raketa »Minuteman«, smeštenih u betonskim silosima. Usled toga, SAD su ubrzale izgradnju sistema protivrakete odbrane »Sejfgard« kako bi zaštitile baze raketa »Minuteman«. ⁵

ULOGA ORUŽANIH SNAGA VARŠAVSKOG UGOVORA

Sovjetska doktrina i strategija stoje na stanovištu da je neophodno i dalje izgrađivati »snažne kombinovane oružane snage Varšavskog ugovora. Te snage se sastoje od kopnenih, vazduhoplovnih i pomorskih sastava i protivavionskih jedinica, koje su svakodnevno angažovane u vojnoj i političkoj obuci, u skladu sa planovima svojih nacionalnih komandi. Međutim, one izvode i različite zajedničke vežbe u skladu sa planovima zajedničke komande«. ⁶

Sovjetski vojni rukovodioci preokupirani su idejom da zajedničke snage VU postanu »nacionalne snage«, koje bi imale dvostruku ulogu: sprečavanje spoljnje pretnje i suprotstavljanje unutrašnjoj — ako se oceni da je socijalizam ugrožen kontrarevolucijom u bilo kojoj zemlji-članici. Nasuprot tome, rumunsko gledište smatra da se uloga oružanih

⁵ »Megatoni ponovo na redu«, komentar u časopisu *L'Espresso*, objavljen u NIN-u, od 21. III 1971. god.

⁶ »Krasnaja zvezda«, od 24. I 1970, general-pukovnik Štemenko, načelnik štaba zajedničke komande VU.

snaga VU sastoji jedino u suprotstavljanju eventualnoj spoljnoj pretnji. Sovjetsko gledište temelji se na stanovištu da imperijalizam nastoji da reši osnovne protivrečnosti savremene epohe u svoju korist — uništavanjem vojnim putem svetskog socijalističkog sistema. Snaga zemalja socijalističke koalicije je, međutim, danas takva da se imperijalisti plaše vojnog poraza u slučaju neposrednog sukoba sa glavnim snagama socijalizma. Usled toga, oni glavne napore usmeravaju na podriivanje njihovog jedinstva i unutrašnje slabljenje socijalističke koalicije. U tom cilju, prema L. Brežnjevju, oni »nastoje da izoluju pojedine socijalističke države da bi ih pokorili pojedinačno.«⁷ S tim u vezi, smatra se, da je učvršćivanje vojnog saveza socijalističkih država dobilo naročit međunarodni značaj, a da problemi »zaštite tekovina socijalizma« od agresije postaju jedna od važnih funkcija svake socijalističke države i njenih oružanih snaga.

Na takvim ocenama zasniva se zahtev da treba jačati jedinstvo socijalističkih zemalja i integraciju njihovih OS u Varšavskom ugovoru. Te oružane snage imaju, kako se navodi, progresivnu istorijsku ulogu u odbrani tekovina socijalističkog sistema i otuda njihovi zadaci imaju proširenu internacionalističku ulogu. Kičma zajedničkog vojnog sistema su, prema tim gledištima, oružane snage SSSR-a, jer su one jedine u stanju da garantuju ravnotežu sa glavnom imperijalističkom silom.

Povodom 100-godišnjice rođenja Lenjina, neki vojni autori u štampi zemalja-članica VU su posebnu pažnju posvetili potrebi integracije socijalističkih zemalja i u vojnoj oblasti. Navodimo citat iz članka pukovnika bugarske armije Račeva, objavljenog u bugarskoj »Narodnoj armiji«, pod naslovom »Zaštita socijalizma — internacionalni dug komunista«, koji je karakterističan i po drugim njegovim mislima: »Nastali uslovi nameću potrebu za kolektivnom zaštitom socijalizma. Integracija u vojnoj oblasti je objektivna zakonomernost i dužnost socijalističkih država. Rezultat te zakonomernosti je stvaranje Varšavskog ugovora«. Da bi svoju tezu potkrepio, Račev citira pasus iz govora T. Živkova na moskovskom savetovanju komunističkih i radničkih partija 1969. godine: »Varšavski ugovor je glavna prepreka pred antisocijalističkim i revanšističkim snagama, glavna straža mira u Evropi. On odgovara ne samo korenitim interesima svetskog socijalističkog sistema i saveza evropskih socijalističkih država kao celine već i interesima naše nacionalne nezavisnosti i suvereniteta«.

U članku objavljenom u časopisu »Komunist«, organu CK KPSS,⁸ maršal Jakubovski⁹ je ocenio intervenciju pet zemalja VU u ČSSR kao zaštitu tekovina socijalizma u toj zemlji, ugroženih akcijom unutrašnje kontrarevolucije i međunarodne reakcije. U slučaju ČSSR, kao i ranije u slučaju Mađarske 1956. i DR Nemačke 1961. god., oružane snage VU, podvlači se, izvršavale su svoje internacionalističke zadatke u zaštiti tekovina socijalizma.

Sudeći prema veoma oskudnim podacima, odlukama donesenim na savetovanju Političkog konsultativnog komiteta, 17. marta 1969. u Bu-

⁷ Iz govora L. Brežnjeva na V kongresu PRP 1968. god.

⁸ Borba, od 3. IV 1970. god.

⁹ Komandant snaga VU.

dimpešti, predviđene su znatne izmene u organizacijskoj strukturi VU. Međutim, nacrt novog statuta te organizacije, koji je bio pripremljen za savetovanje, izgleda da nije prihvaćen u celosti zbog neslaganja Rumunije da zajedničke OS budu u isključivoj operativnoj nadležnosti zajedničke komande, što bi značilo njihovo pretvaranje u nadnacionalnu vojnu strukturu, van nadležnosti nacionalnih komandi. Princip prema kome OS zemalja-članica u doba mira ostaju pod nacionalnom komandom izgleda da je potvrđen i na ovom savetovanju. U pogledu jačine, sastava i položaja zajedničkih oružanih snaga ostao je, kako izgleda, na snazi prvobitni statut, izrađen na osnovu čl. 5 Ugovora, koji precizira da su se »strane ugovornice sporazumele u pogledu obrazovanja zajedničke komande onih svojih OS koje će biti stavljene, u skladu sa sporazumom strana ugovornica, na raspolaganje toj komandi, a ona će delovati na osnovu zajednički utvrđenih načela«.

Izvršene su značajne izmene u sastvu rukovodećih organa, a obrazovani su i neki novi. Zajednička komanda sastavljena je od oficira i generala svih armija zemalja-članica, iako ključne položaje (komandant, načelnik štaba, načelnici uprava) pokrivaju i dalje sovjetski vojni rukovodioci. Izgleda da su i nadležnosti ove komande preciznije formulisane, a verovatno i smanjene u odnosu na prava samostalnog odlučivanja o pokretanju i aktivnosti zajedničkih oružanih snaga. Takva ocena zasniva se na pretpostavci prema kojoj se, obrazovanjem komiteta ministara odbrane, garantuje ravnopravnije učešće članica organizacije u kreiranju i realizovanju zajedničke vojne politike. Komitet ministara odbrane, koji se sastaje dvaput godišnje, najviši je organ Ugovora posle političkog konsultativnog komiteta. Komitet raspravlja i zauzima stavove o svim pitanjima koja se odnose na integrisane OS, komandovanje, izgradnju infrastrukture, unifikaciju naoružanja i opreme, perspektivne planove razvoja OS, programe zajedničkih vežbi i manevara, programe sastanaka i konsultacija, itd. Svi ovi poslovi su ranije bili u nadležnosti zajedničke komande, u kojoj su ministri odbrane zemalja-članica bili pomoćnici komandanta.

Porasla je i uloga vojnog saveta, koji sačinjavaju načelnici generalštabova svih zemalja-članica. Taj organ se češće sastaje i raspravlja o konkretnim problemima priprema OS. Izgleda da je u njegovoj nadležnosti i planiranje perspektivnog razvoja zajedničkih oružanih snaga. Delatnost vojnog saveta neposredno je vezana za aktivnost zajedničke komande, koja *de facto* realizuje odluke i preporuke komiteta ministara odbrane i vojnog saveta.

Tehnički komitet, kao novi organ Ugovora, verovatno se bavi stručnim pitanjima iz oblasti naoružanja i opreme, organizacije istraživačke delatnosti, predlažući standardizaciju i usklađivanje proizvodnje naoružanja i opreme. Tehnički komitet je neka vrsta nužne spone između zajedničkih oružanih snaga i SEV-a, u kome se, opet, poseban organ bavi problemima proizvodnje za vojne potrebe.

Usavršeni vojni mehanizam VU javlja se sada kao trajni oslonac i sredstvo SSSR-a u dugoročnoj politici u Evropi. Promene u njegovoj strukturi, posebno u mehanizmu rukovođenja, uz vodeću ulogu SSSR-a, obezbeđuju naoko ravnopravniji položaj i nešto veće učešće zemalja-članica u odlučivanju o problemima odbrane od zajedničkog interesa. Gle-

dišta o ulozi ove organizacije u doba mira su različita. Prema stanovištu SSSR-a, VU je organizacija koja garantuje sigurnost zemalja-članica od spoljne i unutrašnje pretnje, pri čemu se naročito ističe ovaj poslednji vid pretnje. Prema drugom stanovištu, VU garantuje sigurnost zemalja-članica samo od eventualne spoljne pretnje, što je u skladu i sa ciljevima njegovog stvaranja.

KRITIKE NACIONALNE VOJNE ORIJENTACIJE

Polazeći od teze o »pravu na zaštitu tekovina socijalizma — ako bi se smatralo da je on ugrožen«, koju je izneo L. Brežnjev na nedavno održanom kongresu KP ČSSR, samostalna orijentacija politike odbrane socijalističkih zemalja podvrgnuta je kritici, kao vanklasna i revizionistička.

U vezi s tim, ističe se životni značaj tzv. socijalističkog internacionalizma, oličenog u VU, SEV-u i u čvrstoj političkoj, ekonomskoj i vojnoj saradnji — preko tih organizacija — sve do preduzimanja zajedničkih akcija različitog vida. Vojna intervencija u ČSSR naziva se »podviгом socijalizma koji je samo učvrstio njegove pozicije u svetu«.¹⁰

Pod pojmovima »zaštita tekovina socijalizma«, »zaštita socijalističke otadžbine« i »oružana zaštita tekovina socijalizma«, koji su sve češće predmet rasprava u sovjetskoj štampi, podrazumeva se zaštita »celog svetskog sistema i svake socijalističke države unutar tog sistema«.¹¹ Ona može, prema istom autoru, biti osigurana »naporima svih socijalističkih zemalja i naroda, te u vezi s tim prvorazredni značaj dobija pitanje organizovanja čvrstog vojnopolitičkog saveza socijalističkih država i borbene družbe njihovih armija«. U zaštiti sistema socijalizma od imperijalističke agresije nijedna socijalistička država, po ovim gledištima, ne može ostati neutralna — u međunarodnoj klasnoj borbi.

Prema sovjetskim gledištima, savremeni odbrambeni naponi socijalističkih država i naroda, tj. usaglašena zaštita socijalističkog sistema, ne samo da ne protivreče njihovoj slobodi i nezavisnosti, već najbolje obezbeđuju trajni suverenitet svake od njih. Takvi, usaglašeni naponi, tvrde se, »usmereni su na sprečavanje dejstva unutrašnje kontrarevolucije, vojnih avantura agresivnog imperijalizma i osiguranje bezbednosti socijalističkih zemalja od pretnje imperijalističkog porobljavanja«.¹²

Oružana zaštita tekovina socijalizma, kao što se vidi, ima interni i međunarodni aspekt. U prvom slučaju ona treba da onemogući unutrašnje kontrarevolucionarne pretnje, a u drugom — predstavlja i neophodan uslov uspešne izgradnje komunizma.

U svim napisima vezanim za ovu temu naglašava se uloga vojne sile u obezbeđivanju tekovina socijalizma. U skladu s tim, jačanje OS SSSR-a i Varšavskog ugovora smatra se sastavnim i značajnim delom internacionalne borbe za mir. Sve što se ne uklapa u takve poglede proglašava se

¹⁰ Komentar »Politike«, od 2. VI 1971. god.

¹¹ Komunist OS, br. 7 od aprila 1971. god., E. Sulimov, general-major, doktor filozofskih nauka.

¹² Komunist OS, br. 7 od aprila 1971. god., E. Sulimov, general-major, doktor filozofskih nauka.

vanklasnim i štetnim po interese (tekovina i društvenog progressa) socijalizma. Na takvim načelnim postavkama zasnivaju se i stavovi o tome kakva treba da bude vojna organizacija socijalističkog dela sveta. Smatra se da ona, pre svega, mora biti objedinjena u Varšavskom ugovoru, čija je vodeća snaga SSSR — koji se jedino može suprotstaviti glavnoj imperijalističkoj sili u opštem nuklearnom ratu. Alternativa za male, naročito socijalističke zemlje vidi se u tome što se one svrstavaju pod zaštitu Varšavskog ugovora, koji je izraz integracije socijalističkog dela sveta u vojnom pogledu.

Otuda je i razumljivo što se orijentacija na nacionalne doktrine i strategije osuđuje kao štetna po interese socijalizma. U vezi s tim, u časopisu »Komunist OS«, br. 4 od februara 1971, u članku pod naslovom »O ulozi OS u savremenom društvu«,¹³ oštro se kritikuju opredeljenja za nezavisne sisteme odbrane i vojne organizacije, isticanjem prednosti centralizovane kadrovske armije. Autori ovog članka smatraju da uslovi savremenog rata i nivo tehničke snabdevenosti savremenih armija zahtevaju izgradnju kadrovske sistema organizacije oružanih snaga socijalističkih zemalja. Oni su mišljenja da taj sistem ima prednosti nad teritorijalnim i svakim drugim sistemom vojne organizacije.

D. M.

¹³ Autori V. Konoplev i V. Kavalev, kandidati filozofskih nauka.

O ZAŠTITI STANOVNIŠTVA U DOBA RATA

Publikacije o zaštiti stanovništva u doba rata donose često, iz preterane bojazni, zastrašujuće tehničke podatke. Ponekad, ističe autor članka,¹ u najboljoj nameri, objavljuju gotovo nemoguće stvari, što sprečava svako realno razmišljanje. Tako, na primer, »odvraćanje« eventualnog protivnika može da se prihvati i razume u jednom političko-strategijskom kontekstu, ali nipošto za duži istorijski period. Bilo da metod »odvraćanja« bude prihvaćen kao rešenje za sve slučajeve ili potpuno odbačen — oba rešenja, po mišljenju autora, predstavljaju zabludu. Uopštavati samo jedno rešenje znači davati dokaz da se ne poznaju bezbrojne mogućnosti agresije, odnosno praktičniji oblici njenog izvođenja od onih koji se eventualno očekuju. Autor smatra da protivu savremenih masovnih bombardovanja, čak i nenuklearnih, može biti samo delimične zaštite — kako bi se ograničili gubici (šteta), olakšala pomoć i ponovo uspostavljanje reda.

Zaštita stanovništva u doba rata od bombardovanja je poseban problem, dok držanje stanovništva pred eventualnim agresorom je potpuno druga stvar.

Postoje, kao što je poznato, i razni oblici ekonomske agresije, na primer, obustava liferovanja nafte i sl. Autor članka ne želi da se zadržava na problemima ekonomske strategije, niti na onima čisto »vojne« zaštite, već bi svoja razmatranja hteo da ograniči na zaštitu od raznih oblika bombardovanja i kontaminacije, koji mogu biti planirani protivu stanovništva ili predstavljati uzgredne »odjeke« završene bitke.

Klasična bombardovanja. Sećanja na poslednji svetski rat izazivaju često nerazumna reagovanja usled toga što se stvari suviše uproščavaju. S obzirom na to što vazduhoplovne formacije neće više moći da lete u onom broju i u onako zgusnutim porecima kao u drugom svetskom ratu, smatra se da je postao beznačajan, ili čak potpuno nestao, rizik od klasičnih bombardovanja — eksplozivnim ili zapaljivim bombama.

Dovoljno je uzeti tehničke podatke, smatra autor, da bi se konstatovalo da savremeni lovac-bombarder nosi isto toliko bombi koliko i ranija »leteća tvrđava«. Nadletanje jedne udvojene patrole koja bi bombama napala neki most ili neku raskrscopicu imaće za rezultat lokalni haos, priličnu štetu i dosta žrtava.

¹ *Protéger les populations en temps de guerre, par Paul Réchin, Revue militaire générale, Francuska, decembar 1971. godine.*

U eventualnom sukobu, pod pretpostavkom da se vodi samo klasičnim sredstvima, sudbina stanovništva izloženog dejstvima raznih projektila, napalm-bombi, velikoj buci usled rušenja i čitavom vatrenom haosu — biće ista kao i na mestima »najžešćih« okršaja u poslednjem ratu. Moglo bi se još razmišljati i o obimu i posledicama bombardovanja u toku ofanzive na Francusku u maju i junu 1940, pa to uporediti sa eventualnim bombardovanjima današnjih gusto naseljenih kvartova u Parizu. Kakve bi rezultate i posledice takvo bombardovanje sada imalo! Dakle, zaključuje autor, jedan savremeni lovac-bombarder je efikasan koliko čitava jedna eskadrila ondašnjih bombardera. Prema tome, »tradicionalna pasivna odbrana« stanovništva i dalje je aktuelna.

Nuklearne eksplozije. Nuklearna pretnja se često razmatra samo u obliku »padavina«, što je, po autorovom mišljenju, višestruka zabluda. Padavine su neizvesne pošto bi do njih moglo doći jedino posle nuklearne eksplozije nad zemljom ili nad nekom plitkom vodenom površinom. One bi predstavljale smrtnu opasnost samo za vrlo neznatan deo površine predviđenih »zona za padavine«. Najzad, do padavina ne bi došlo trenutno, što bi dalo vremena da se preuzmu mere kako bi se izbegla opasnost od njih.

Svaki građanin trebalo bi da zna da je 1 KT dovoljna za uništenje sedišta jednog sreza ili malog sreskog poglavarstva, da je 20 KT (upotrebljenih na Hirošimu i Nagasaki) dovoljno za uništavanje sedišta jednog okruga, da bi 1 megatona bila potrebna da bi se razorio centar Pariza i uništila njegova bliža predgrađa, a 100 megatona — za sva pariska naselja.

»Snažni« nuklearni udari imali bi za cilj, verovatno, da nanesu maksimalnu štetu po površinskim ciljevima rasprostrtim po čitavoj dubini agresorove zone dejstva. Činjenica je da se u trenutku nuklearne eksplozije ne može još postaviti problem zaštite stanovništva — odnosno ona se ostavlja individualnom refleksu, jer se smatra da on može dosta da smanji gubitke u svakoj situaciji.

Stvarni problem zaštite stanovništva može se razmatrati za periode pre i posle nuklearne eksplozije.

Pre eksplozije — pripreme se svode na tačno obaveštavanje stanovnika, na davanje uputstava o merama bezbednosti, kako za one zatečene u kućama i na ulici, tako i u pogledu mera klasične pasivne zaštite. Autor smatra da je jednostavnije smanjiti razorno i ranjivo dejstvo udarnog talasa nego se potpuno zaštititi od jednog »tepiha« bombi. Činjenica je da ni u blizini same nulte tačke eksplozije nema drugog rešenja do zaklanjanja u duboke suterene kuća, sa više ulaza-izlaza.

Posle eksplozije — tu se već javlja problem kako ograničiti, suzbiti nerazumno ponašanje ljudi, kako spasti što više preživelih, odnosno ponovo organizovati život, s obzirom na to što će nestati ili biti neupotrebljiva sredstva potrebna za život i ishranu u velikim gradovima.

Radioaktivnost bi, po mišljenju autora, značila uzgredan problem. Jačina radioloških doza bi varirala u zavisnosti od blizine nulte tačke, a ozračenja bi predstavljala samo jednu brigu više za službe zadužene da se brinu o ranjenicima. Na osnovu današnjeg poznavanja stvari, autor smatra da bi se radioaktivnost mogla dosta lako izbeći u okviru jedne ograničene zone. U slučaju da dođe do jakih lokalnih radioaktivnih padavina, to bi izazvalo dalje pooštavanje već preduzetih mera.

Prema statističkim podacima, tvrdi autor, današnji građanin provodi više vremena u kući nego napolju. Prema tome, poznavanje kuće je neophodan osnovni uslov za njegovu zaštitu. Treba znati razlikovati razne kategorije zgrada i poznavati zaštitnu vrednost različitih vrsta prostorija. To sistematsko proučavanje, koje bi imalo za rezultat preduzimanje zaštitnih mera i potrebnog uređenja zgrada — prostorija, u smislu njihovog ojačavanja, njihove pripreme za posebnu upotrebu, predstavlja rad koji iziskuje mnogo vremena. No, svakako da u stambenim zgradama ne bi trebalo da bude ništa zanemareno.

Međutim, treba istaći da se u pogledu radiološke zaštite, kriterija o potrebi i načinu suprotstavljanja udarnim talasima, odnosno o pogodnostima zgrada za zaštitu, i njihovom ojačavanju, mišljenja uglavnom slažu.

Radioaktivna kontaminacija. Nije nimalo preterano kada se kaže da je radioaktivna kontaminacija »užasna« stvar. S druge strane, činjenica je da u praksi nema podataka o stvarnim posledicama radioaktivnih padavina na neko naselje. Izuzetak je jedan slučaj u južnom Pacifiku, u isto vreme kada je do njih došlo i na japanskom tunolovcu *Fukuryu Maru*. Ovi primeri uznemirili su javno mnjenje, pa se često pominju — iako se zasnivaju na nepotpunim podacima. Ova dva slučaja su omogućila tehničkim stručnjacima da steknu uverenje u vrednost zaštitnih mera, u korišćenje zaklona — uz prethodno upozorenje stanovnika, u jačinu stvarno opasnih doza. Pojedini podaci dokazali su neozbiljnost usvojenih mera, kao i opasnost, ponekad smrtnu, usled nepoznavanja stvari.

To što stvara »užas« kod radioaktivne kontaminacije proizilazi u isti mah iz nemogućnosti da se nuklearno zračenje ustanovi bez detekcionog aparata i neprestane brige da se izbegne svaka mogućnost prekomernog ozračenja kod pojedinih profesija još za vreme mira. Postoje dva načina da se sa vreme mira postigne bezbednost u tom profesionalnom radu:

— zabraniti sve što bi moglo, strogo uzevši, biti ili postati opasno; čuvati se, na primer, kumulativnih dejstava — kao što je prah koji donosi silikozu, ili od trovanja raznih boja (farbi), ili od radioloških doza;

— organizovati rad na taj način da čitav profesionalni život ne izazove neku bolest koja bi prekratila normalno starenje.

U slučaju rata postoje druge, neposrednije mere.

Prema tome, razumljivo je da još za vreme mira treba otpočeti sa proučavanjem pojedinih oblika radiološkog obezbeđenja, koji se razlikuju za osoblje koje treba da radi u blizini radioloških elemenata, za ono koje bi slučajno došlo u priliku da ukazuje pomoć ili hitno intervensiše, odnosno za osoblje koje bi intervenisalo u slučaju velikih katastrofa, u kojima bi radiološki rizik predstavljao samo element, tj. sastavni deo jedne opasne situacije.

U prvom slučaju, smatra autor, nema potrebe za izlaganjem nikakvom stvarnom riziku, u drugom je moguće odrediti kako treba postupati sa ozračenima (prilikom intervencije) pri svakoj primljenoj većoj dozi. U trećem slučaju život velikog broja ljudi bio bi u opasnosti. Može se dogoditi da spasioci ili borci budu izloženi, u stvari, uticaju štetnih ili opasnih doza za duže vreme, pri čemu će i jedni i drugi biti izloženi i mnogo većem riziku.

Proučavanja ukazuju na to da će evropske zemlje pripremiti, na licu mesta, veći broj skloništa, koja bi odgovarala skali raznovrsnih doza zatrovanja.

Dakle, padavine ne bi trebalo, po mišljenju autora, da predstavljaju neki bauk. One nisu ni »veštački (lažan) problem«, već problem koji se može dosta lako rešavati.

Biološke ili hemijske kontaminacije. Pojedini autori napisali o ovoj materiji često su opčinjeni problemom zaraza. U stvari, glavna opasnost nije u tome, pošto su početak i širenje jedne zaraze vrlo neizvesni, tako da ona nije pogodno sredstvo rata. Teorijsko rešenje sastoji se u rasturanju u vazduhu dovoljne količine klica kako bi ih svako lice, izloženo njihovom uticaju, apsorbovalo u količini potrebnoj za otpočinjanje inkubacije i bolesti. Postoje razne vrste zaraza, počevši od ugljen-monoksida i plućne kuge do najbeznačajnijih oblika gripa, koji sačinjavaju čitavu skalu smrtonosnih ili jednostavno onesposobljavajućih agenasa.

Biološka kontaminacija može izbiti iznenada, i to, verovatno, u obliku aerosola (veštačke magle) ili rasprskavanja kapljica. Ona će se razlikovati od hemijske kontaminacije, uglavnom, po svojim posledicama.

Zaštita stanovništva nameće probleme: detekcionih stanica za svako nenormalno prisustvo prašine ili čestica, zatim preventivnih mera, kako bi se ograničio rizik slučajnog dodira sa raspršenim klicama. Te preventivne mere se, uglavnom, zasnivaju na higijeni. No, potpunu zaštitu, ističe autor, pružaju jedino maske sa filtrom i skloništa.

Oni koji preuveličavaju priče o hemijskoj opasnosti preteruju u tome što, polazeći od ispitivanja smrtonosnih doza u laboratorijama, u vidu injekcija, mogu doprineti da čovek poveruje u mogućnost istrebljenja čitavog čovečanstva pomoću najmanje količine nekog hemijskog jedinjenja — na primer, čitave zemlje sa ciglo »pola tube« iz laboratorije, kao što se o tome ponekad piše. U stvari, za takvo uništenje trebalo bi ispustiti (u vidu kapljica ili eksplozije, ili iz posebnih sudova) tolike količine hemijske supstance da svako živo biće na zemlji bude zatrovano, iz čega bi proizišlo, neizbežno, ogromno rasturanje te supstance. U najboljem slučaju, u praksi, ako maske budu stavljene, nekoliko hemijskih zrna raniće svega nekolicinu »maleroznih«, i to uglavnom svojim parčićima, i to bi, tvrdi autor, bilo sve.

Mogućnosti za protivhemijsku zaštitu, kao što se vidi, postoje. Iako je efikasnost sredstava te zaštite obezbeđenja, ona se ne mogu rastegnuti na čitav demografski potencijal. Kako nametnuti kupovinu maski sa filtrom čitavoj jednoj porodici? Kako odvojiti potrebna sredstva za to kada postoji toliko potrebnijih stvari za svakodnevni život?

Posledice eventualnog hemijskog i biološkog rata mogu se umanjiti podesnom obukom, korišćenjem drugih sredstava osim onih specijalnih, čuvanjem ovih zadnjih za najugroženije sektore ili za one gde aktivnost dejstava treba da bude održana po svaku cenu.

Civilna zaštita — deo lične zaštite. Opravdanost čisto »vojne odbrane« je dosta osporavana, pošto se teško mogu prihvatiti obrasci po kojima »odvraćanje« i »civilna zaštita« predstavljaju dva dopunska elementa odbrane zemlje.

Prilikom hladnog razmišljanja o bilo kojoj opasnosti, treba povesti računa o jednoj protivurečnosti koja postoji kod svakog autora koji pre-

terano govori o miru; naime, zapaža se kod njega borba protiv svake organizacije odbrane u svojoj zemlji i jedno neobično divljenje prema organizacijama odbrane u inostranim armijama, naravno u zemljama koje su prihvatljive »političke« boje.

U jednom poslu koji zahteva da u njemu učestvuje svaki čovek, potrebno je ubeđivanje. Organizacija rukovođenja gvozdenom rukom predstavlja poslednje sredstvo, koje je svakako nekorisno pre stvarne krize. Rat je po mišljenju autora samo krajnji oblik kolektivnog nasilja, a njegova sredstva i posledice — rezultat razvoja tehnike.

Na svaki način, običan čovek ne može da izmeni uređenje današnjih zemalja, da ukine njihovo naoružanje i njihove saveze. Ma kakva bila njegova ubeđenja i nastojanja da doprinese otklanjanju ratnog rizika, treba se pomiriti sa činjenicom da je otpočinjanje agresije od strane drugih uvek moguće. Prema tome, ako je taj običan čovek — »čestit čovek«, on treba da zbog sebe, svoje porodice i svojih bližnjih, poznaje moguće oblike nesreća ili kataklizmi koje agresija može da donese.

Posmatrano pojedinačno, odbrana je kolektivna već u vreme mira na nivou jedne porodice, čiji domaćin zaključava noću vrata da bi je zaštitio od nekog sitnog lopova ili kakvog nereda. Sami oblici društva doveli su do pronalaženja najbolje kolektivne zaštite na taj način što su uspostavljanje sve masovnije kolektivne organizacije, među kojima su, na primer, policija — radi javne zaštite građana, vatrogasci itd. Kada su u pitanju velike kataklizme, tada samo jedna specijalizovana organizacija nije dovoljna. Na taj način mogu se obezbediti samo jezgra za organizovanje dobrovoljaca i svih raspoloživih izvora.

Zaštita stanovništva u doba rata samo je jedan od aspekata problema kolektivnog organizovanja, kako bi narod mogao da preživi, odnosno najbolji način da ga svaki njegov pripadnik ponaosob preživi. Između ostalih zadataka, narodna odbrana, u simbiozi sa drugim oblastima, ima potrebe za svim izvorima i za potpunim raspolaganjem svim dobrovoljcima. Svako konkretno proučavanje dovodi do zaključka da treba unapred predvideti obim svih snaga, oruđa, sprava (alatki) i vozila, kako bi nepovređeni mogli brzo i uspešno da ukazuju pomoć žrtvama.

Svaki pojedinac, srazmerno svojoj nadležnosti i svojim odgovornostima, mora da shvati tu neophodnost za kolektivnom zaštitom, da bude uvek »moralno spreman«.

Zadaci u oblasti zaštite stanovništva su stalni, jer bi bilo odviše kasno da oni postanu aktuelni tek kada nastupi neka kriza. Ovde se preventivno cilja na stručnjake za ove probleme. Na osnovu iskustava, preživljavanje jednog naroda dosta zavisi i od najskromnijih intelektualnih ulaganja, u pravo vreme, u organizovanju njegove zaštite.

V. H.

O EVENTUALNOJ UPOTREBI TAKTIČKOG NUKLEARNOG ORUŽJA NA SREDNJOEVROPSKOM RATIŠTU

U početku članka autor¹ iznosi, u kraćim crtama, razvoj nuklearnog oružja i njegov uticaj na stvaranje novih strategijskih koncepcija. Te koncepcije, su se, posebno kod Amerikanaca, zasnivale u početku na njihovom monopolu nad nuklearnim oružjem. Kako je vremenom taj isključivi monopol sve više nestajao, došlo je do odbacivanja starih i prihvatanja novih strategijskih koncepcija.

Međutim, jedna od glavnih karakteristika i starih i novih koncepcija SAD, pa i ostalih zemalja — članica u okviru organizacije NATO-a, bila je da je upotrebu nuklearnih borbenih sredstava mogao odobriti samo predsednik SAD. Svi naponi ostalih zemalja — članica ove organizacije da se na NATO prenese pravo odlučivanja o upotrebi nuklearnih borbenih sredstava nisu uspeli. Pokazalo se da, čak i u okviru ovakve jedne alijanse, dogovori i odluke mnogih njenih članica nisu mogli da prevagnu nad jednim, ali odlučujućim glasom. Sve ovo ukazuje na to da nuklearno oružje, osim čisto vojne, ima i značajnu političku komponentu.

Posle ovog uvoda, autor prelazi na razmatranje francuske koncepcije. On ističe da ta koncepcija polazi od usvojenog stava da se nuklearni rat ne može deliti na ograničeni i opšti. Naime, smatra se da je upotreba nuklearnog oružja pitanje života i smrti svake nacije, pa stoga ni odluku o njegovoj upotrebi ne može da donosi jedna ličnost ili organizacija izvan te nacije. Za Francuze je upotreba nuklearnog oružja za ostvarivanje taktičkih ili drugostepenih ciljeva bila u početku neshvatljiva. No, kasnije su postepeno menjali ovakvo gledanje, tako da sada prihvataju upotrebu ovog oružja i u prvoj fazi rata. Ako se već postavlja pitanje upotrebe taktičkog nuklearnog oružja, oni smatraju da takva odluka treba da zavisi od čitave političko-strategijske situacije.

Autor zatim ističe da za Zapad još uvek važi načelo da on ni pod kojim uslovima ne želi da započne rat u Evropi. Na osnovu ovoga i novousvojene strategije, zapadni vojni stručnjaci su smatrali da se ubuduće, prilikom napada agresora, neće ići na trenutno razaranje njegove zemlje, već da će se prema njemu primeniti »elastični« odgovor. Pošto je, na osnovu strategije, »elastičnog odgovora«, sekundarni udar po američkoj te-

¹ *Atomare Gefechtsfeldwaffen für Mitteleuropa?*, von general a. D. Heinz Trettner, *Revue Militaire Générale*, Francuska, februar 1971.

ritoriji ostao i dalje mogućna varijanta, to je sve manje bilo verovatno da bi Zapad, kao odgovor na eventualnu agresiju, primenio trenutani nuklearni udar.

Kao posledica ovakve situacije usledila je, po mišljenju autora, sve veća nesigurnost za zemlje na Zapadu. Tipovi naoružanja kojima su one raspolagale izmenjali su uloge: za zapadnu alijansu sada je nuklearno naoružanje postalo odbrambeni štiti, a konvencionalno — udarni mač. Istovremeno se i značaj taktičkog nuklearnog oružja izmenio. Dok je ono ranije planirano kao dopuna stratezijskom nuklearnom oružju, sada se sve više smatra kao sredstvo vatrene podrške konvencionalnim snagama.

Čovek koji se smatra »ocem« hidrogenske bombe, Edvard Teler, tvrdio je svojevremeno da se rat može lako ograničiti u pogledu ciljeva i prostora na kome se vodi, ali ne i u pogledu oružja kojim se vodi. Zbog toga je smatrao da se taktičko nuklearno oružje može upotrebljavati i u ograničenom ratu. Prema njegovom mišljenju, posle poraza na bojištu agresor neće više želeći da proširuje ni ratište ni svoje ratne ciljeve. Teler je ovom svojom teorijom želeo da dokaže da se pomoću nuklearnog oružja, upotrebljenog na bojištu, može zadržati eventualno nastupanje nadmoćnijih sovjetskih konvencionalnih snaga. On je isto tako razradio i misao da zapadne zemlje, pošto su inferiorne u pogledu konvencionalnog naoružanja, ni u kom slučaju neće želeći da proširuju ratište, a da to neće želeći ni Sovjetski Savez posle pretrpljenog poraza izazvanog taktičko-nuklearnim udarom.

Da bi se izbegao opšti nuklearni rat neki američki naučnici su preporučivali laganu i dobro odmerenu eskalaciju koja bi, kombinovana s političkim merama, održavala ratni sukob na ograničenom nivou. Pod uticajem ovih i drugih teorija izmenila se i doktrina NATO-a, dok je značaj konvencionalnih snaga u Evropi porastao. Konvencionalne snage su imale da računaju na to da će same podneti težinu prvih faza oružanog sukoba. Iz ovoga je proizlazio i logičan zaključak da konvencionalne snage treba povećati i ojačati.

Usvajanjem teorije da totalnu upotrebu nuklearnog potencijala treba izbeći, pitanje samostalne upotrebe taktičkog nuklearnog oružja dobilo je odlučujući značaj. Za Sjedinjene Američke Države je rizik u pogledu samostalne upotrebe taktičkog nuklearnog oružja bio relativno mali — usled toga što je između njih i Sovjetskog Saveza postojala stratezijska nuklearna ravnoteža. Stoga je samostalna upotreba taktičkog nuklearnog oružja za SAD postala mogućna.

Međutim, za evropske zemlje stvar se postavljala na drugi način. Za njih je bilo važno da utvrde da li se inferiornost u konvencionalnim trupama u centralnoj Evropi može stvarno da nadoknadi samostalnom upotrebom taktičkog nuklearnog oružja. Pri ovome se moralo imati u vidu da bi i Sovjetski Savez u ovoj oblasti (taktičkog nuklearnog oružja) raspolagao gotovo istom snagom.

Vojni stručnjaci na Zapadu, ističe autor, nisu se mogli složiti oko toga da li upotreba taktičkog nuklearnog oružja ide u prilog braniocu ili agresoru. U prilog agresoru govori činjenica što bi on bio slobodan u pogledu određivanja mesta i vremena svog glavnog udara i što bi njegove snage predstavljale gotovo isključivo pokretne ciljeve, koje bi branilac teško mogao tući. U prilog braniocu — što ne bi imao potrebe da na-

pušta svoje zaklone, niti da vrši tako izrazito grupisanje svojih snaga. Pošto se na sve ovo morao naći odgovor, to se naučno rešenje ovog problema potražilo u metodama savremenog operativnog istraživanja.

Rezultati operativnih istraživanja, koja su nezavisno izvedena na nekoliko mesta, među kojima i u V. Britaniji i Saveznoj Republici Nemačkoj, jasno pokazuju da samostalna upotreba taktičkog nuklearnog oružja, čak i u velikim količinama, ne pruža nikakvu prednost braniocu. Istina, on bi mogao agresoru, prinuđenom na koncentraciju snaga, da nanese mnogo veće gubitke nego što bi sam pretpeo; pa ipak, opšti odnos snaga išao bi na štetu branioca. Na pojedinim mestima bi se, možda, i mogao usporiti napad agresora, ali bi u takvim slučajevima trebalo računati sa činjenicom da bi braniočeve konvencionalne snage u prvoj borbenoj liniji bile vrlo brzo oslabljene.

Upotrebom taktičkog nuklearnog oružja branilac ne bi dobio ni u vremenu. Naprotiv, on bi se mnogo ranije našao pred alternativom »sve ili ništa« nego da je borbu vodio samo konvencionalnim snagama. S obzirom na današnje uslove u centralnoj Evropi, upotreba taktičkog nuklearnog oružja, po mišljenju autora, ide u korist agresoru. Ovo samo pod pretpostavkom ako bi se obema stranama dao približno isti broj taktičkog nuklearnog oružja, i to iste snage u KT. Ovakva pretpostavka bi mogla da bude realna jer Sovjetski Savez takođe raspolaže malim i komplikovanim taktičkim nuklearnim oružjem. S druge strane, on ne bi imao računa da ide na mala oštećenja protivničke zemlje. A ako bi na dejstvo braniočevih malih nuklearnih oružja uzvratio nuklearnim oružjima većeg kalibra, računica pokazuje da bi branilac tada bio u još nepovoljnijem položaju.

U razmatranje ovog problema treba uneti i političke momente. Na jako iskorišćenoj teritoriji, kao što je centralna Evropa, sistem komunikacija je tako gust da bi se napadi agresora mogli zadržati samo relativno velikim brojem taktičkog nuklearnog oružja. Takvog oružja ima dosta u Evropi, ali bi njegova upotreba pretvorila u pustoš ovu gusto naseljenu oblast i stanovništvu nanela nepodnošljive gubitke. Tako bi odbrana evropskog kontinenta taktičkim nuklearnim oružjem dovela do njegovog potpunog razaranja.

Branilac koji je primoran da se brani na sopstvenoj teritoriji nalazi se u sasvim drugoj situaciji nego agresor. Osim gubitaka koje braniočeve vojne snage trpe usled nuklearnih udara, on mora da podnese ogromne gubitke i među civilnim stanovništvom i velika razaranja čitavog civilnog sektora. Sve ovo veoma lako može da dobije takve razmere da to dovede do potpunog raspadanja njegove političke i vojne strukture.

Prilikom skoro svih ratnih igara na karti i svih studija potpuno se zanemaruje jedna značajna činjenica, i to stoga što se njen značaj ne može da odredi usled nedostatka konkretnih iskustava. Reč je, naime, o psihološkim posledicama nuklearnih eksplozija na čoveka. Čak i ako bi čovek bio priličan optimista i mogao da zamisli da će se vojnici moći da obuče i izvežbaju za kretanje preko zemljišta i zona potpuno uništenih nuklearnom eksplozijom i za dalje obavljanje svojih borbenih zadataka, ne može se očekivati da bi takvo isto držanje pokazalo i nepripremljeno i nezaštićeno civilno stanovništvo. U savremenom ratu čak ni najbolji vojnici ne mogu da pružaju otpor ako iza sebe imaju demoralisano stanovništvo i razorenu zemlju.

Moglo bi se, bez sumnje, primetiti da opremanje taktičkim nuklearnim oružjem treba prvenstveno da posluži radi odvratanja i da time svi ovi argumenti padaju. Autor je mišljenja da taktičko nuklearno oružje treba da postoji sve dok i protivnik njime raspolaze. To će ga možda odvratiti od toga da ga on prvi upotrebi. Međutim, to oružje ne bi moglo da posluži kao sredstvo odvratanja protiv svakog oblika agresije. Protivnik koji je spreman na sve ne može da se zastraši time što bi se tukle samo njegove jedinice prvog ešelona, već samo ako se ugrozi čitava njegova teritorija.

Autor na kraju ističe da zapadne zemlje — članice NATO-pakta, zavisno od svojih nacionalnih interesa, različito gledaju na čitav taj problem. Ako se čitav zapadni svet posmatra kao jedna celina, uz ozbiljno poštovanje nacionalne suverenosti svake zemlje, onda ne bi trebalo dopustiti da još dugo postoje njihovi različiti pogledi na tako vitalna pitanja.

Sadašnji ministar odbrane SR Nemačke, Helmut Šmit, tražio je još ranije da svaka zemlja sa čije teritorije ili na čiju teritoriju treba da se ispali nuklearno oružje ima pravo veta. Ovaj zahtev, po mišljenju autora, predstavlja minimum koji treba da postoji između saveznika, slobodnih i jednakih u pravima, u takvoj jednoj alijansi kao što je NATO.

Međutim, potreba za ovakvim izuzetnim sporazumima dokazuje da ima nešto pogrešno u čitavoj toj koncepciji. Čovek neizbežno dolazi do zaključka da današnje taktičko nuklearno oružje prelazi okvire taktičkih operacija. Samostalna upotreba tog oružja na bojištu samo bi štetila evropskim zemljama, dok Amerikancima ne bi donela koristi. Iz ovoga proizilazi da je koncepcija eventualne upotrebe taktičkog nuklearnog oružja u centralnoj Evropi u svojoj osnovi pogrešna.

M. Đ.

VOJNI GLASNIK Br. 1/1972.

Tito u Rudom 1971: »Naša Armija je jedinstvena«.

Pukovnik Grgo Čičin-Šain: *Teritorijalna odbrana na manevru »Sloboda-71«.*

Potpukovnik Ilija Tomić: *Ojačana tenkovska četa u napadu izvodi bojno gađanje.*

Potpukovnik Dragoljub Vučetić: *Gustina poteznih rasprskavajućih mina u protivpešadijskom minskom polju.*

Pored ovoga, *Vojni glasnik* u ovom broju donosi i druge interesantne priloge, kao i rubriku »Iz inostranih armija«.

VOJNI GLASNIK Br. 2/1972.

Pukovnik Dimitrije Popović: *O oblicima manevra i načinima borbenih dejstava taktičkih jedinica na manevru »Sloboda-71«.*

Potpukovnik Ante Begović: *Utvrdjivanje na privremeno zaposednutoj teritoriji.*

Major Đorđe Lepotić: *Mogućnost i prednost primene laserskih merača daljine u artiljeriji.*

Pukovnik Milan Pajić: *Organizovanje i izvođenje taktičko-tehničkih vežbi u obuci inženjerijskih jedinica.*

Pored ovoga, *Vojni glasnik* donosi i priloge za rubrike »Prikazi knjiga«, »Iz inostranih armija« i »Taktičko-tehničke novosti«.

MORNARIČKI GLASNIK Br. 6/1971.

Josip Broz Tito: *Sposobni smo da se branimo i odbranimo od svake opasnosti.*

Kapetan fregate Tomislav Bolfek: *Rukovođenje i komandovanje snagama na privremeno zauzetom obalnom području.*

Viktor Cerić, ekonomski savjetnik: *Problemi morskog brodarstva i odnos prema ostaloj privredi Jugoslavije.*

Viceadmiral Branko Mamula: *Trgovačka mornarica u odbrani SFRJ.*

Kapetan brojnog broda Anđelko Kalpić: *Razvoj pomorske politike.*

Kapetan fregate Aleksandar Gajić: *Uticaj osnovnih hidrografskih elemenata na boravak i dejstva podmornica u južnom Jadranu.*

Poručnik bojnog broda Dragoljub Arnautović, dipl. psiholog: *Psihologija u ratnoj mornarici.*

Pored ovoga, *Mornarički glasnik* u ovom broju donosi i rubrike »Nauka i tehnika«, »Iz naše pomorske prošlosti«, »Odzivi i diskusije«, »Pomorska literatura«, »Vesti i novosti« i »Bibliografija«.

V. Bubanj: *Povodom trideset godina JNA.*

D. Miljanić: *Neke značajne pouke i poruke sa manevra »Sloboda-71«. Predsednici opština o manevru »Sloboda-71«.*

S. Tanasković: *Neka zapažanja o civilnoj zaštiti u manevru »Sloboda-71«.*

Pripreme u radnim organizacijama za manevar »Sloboda-71«.

T. Vučinić: *Novi oblici organizovanja TO u radnim organizacijama.*

Ž. Bulatović: *Uvježbavanje ratnih rukovodstava u kriznim situacijama.*

Pored ovoga, *Obrana i zaštita* donosi u ovom broju i rubrike »Pravne teme«, »Dijalozi-osvrti«, »Dokumenti«, »Inostrana iskustva«, »Novosti« i »Knjige — časopisi«.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK Br. 1/1972.

Radomir Nešić, dipl. inž. i mag. elektronike: *Tranzistori sa efektom polja.*

Potpukovnici Ibrahim Riđešić, dipl. inž. i Pavel Žagar: *Tečni brizantni eksplozivi.*

Major Uroš Đolić, dipl. inž. i potpukovnik Branko Jovanović, dipl. inž.: *Višegorivni motori u armijskim vozilima.*

Potpukovnik Milan Spasić, dipl. inž.: *Savlađivanje karakterističnih protivtenkovskih prepreka i otpori koji se pri tome suprotstavljaju kretanju tenka.*

Potpukovnik Vladimir Lovrenski: *Principi i sredstva za ometanje radarskih uređaja.*

Potpukovnik Nikola Cukučan: *Iskustvo i novine u obuci vojnika — vozača.*

Potpukovnik Milan Došen: *Angažovanje komandi i ustanova u obuci i vaspitanju vojnika i jedinica tehničke službe KoV.*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* donosi i prikaze iz inostranih časopisa i naučno-tehničke novosti i zanimljivosti.

VOJNOTEHNIČKI GLASNIK Br. 2/1972.

Kapetan I kl. Ilija Grujić, dipl. inž.: *Primena lasera u vojne svrhe.*

Potpukovnik Vladimir Lovrenski: *Daljina ometanja radara.*

Ivan Krsmanović, dipl. inž.: *Određivanje sigurnosnih rastojanja pri rušenju.*

Major Uroš Đolić, dipl. inž. i potpukovnik Branko Jovanović, dipl. inž.: *Višegorivni motori u armijskim vozilima.*

Pukovnik u penz. Milutin Stefanović: *Foto-karta — novi proizvod u vojnoj kartografiji.*

Vodnik stažista Đuro Zrilić, dipl. inž.: *Problemi minijaturizacije elektronskih uređaja.*

Pored ovoga, *Vojnotehnički glasnik* donosi i rubrike »Tehnička unapređenja«, »Prikazi iz inostranih časopisa«, »Naučno-tehničke novosti i zanimljivosti« i »Bibliografija«.

Pukovnik Svetislav Živković: *Prilog koncepciji opštenarodne odbrane.*

General-pukovnik Rajko Tanasković: *Ekonomika i rat.*

Potpukovnik Nikola Čubra, dr ekonom. nauka: *Prostorna lokacija resursa kao faktor ekonomike narodne odbrane.*

Vojislav Rakić, redovni prof. Ekonomskog fakulteta — Beograd: *Robnovčani odnosi u ratu.*

Pukovnik dr Gavro Perazić i ppukovnik mr Lazar Đurovski: *Narodna vlast u toku narodnooslobodilačkog rata i društveno-političke zajednice u opštenarodnoj odbrani.*

General-major Teufik Pletilić: *Razvoj pozadine JNA, stečena iskustva i perspektive daljeg razvoja.*

General-major Miroslav Ristić: *Politika razvoja saobraćajnog sistema zemlje sa stanovišta potreba u ratu.*

Inž. Stjepan Neseck, dir. Zavoda za produktivnost — Zagreb: *Problemi proizvodnje u ratu.*

General-major Dragoljub Moravčić: *Značaj materijalnih rezervi za vođenje opštenarodnog rata.*

Pored ovoga, *Vojnoekonomski pregled* u ovom broju donosi još nekoliko interesantnih priloga na temu ishrane stanovništva i oružanih snaga, kao i zamene namirnica i improvizacije u ratu.